

2 Význam zvláštnych a osobitných druhov z-o operácií pri zapájaní SR do medz. del'by práce

Osobitné druhy zahraničnoobchodných operácií

Predstavujú kombináciu vývozu a dovozu v rámci jedného obchodného prípadu.

Zvláštnosťou je: vo väčšine prípadov neprekračujú hranice krajiny;

v praxi sa vyskytujú v rozličných formách a často sa jednotlivé formy kombinujú

delenie:

- **výmenné obchody**
- **viazané obchody**
- **ostatné druhy operácií v zahraničnom obchode**

Výmenné obchody

a, kompenzácie – bezdevízová výmena tovaru za tovar

kompenzácia v sebe – vývozca je zároveň aj dovozcom v oboch krajinách, dvaja partneri

trianglová – zúčastňujú sa na nej vývozcovia a dovozcovia z 3 krajín, teda 3 partneri; využíva sa v prípadoch, keď obchodu bránia prísne devízové predpisy alebo keď je medzi 2 krajinami nevyrovnaná obchodná bilancia. Zapojením tretej krajiny môže obchod pokračovať; uskutoční sa sprostredkovane tak, že záväzok vyrovná tretia krajina.

globálna – viacerí partneri

b, barter – obchodná operácia dohodnutá na vládnej alebo rezortnej úrovni; výmena tovaru za tovar medzi exportérom a importérom na základe jedinej zmluvy; v rámci barterového obchodu sa neuskutočňuje peňažný tok

Viazané obchody

a, protinákupy = väzby

Dovozca je ochotný doviest' tovar pod podmienkou, že tento zahraničný partner pristúpi na záväzok odobrať určitý tovar od vývozcu, a to do istej dohodnutej výšky z hodnoty kontraktu.

protinákupy s prirodzenou väzbou

protinákupy s neprirodzenou väzbou

b, rámcové obchody

uzatvárajú sa z dôvodu, že v čase uzatvárania dohody nie sú známe všetky okolnosti ide o predbežnú dohodu niekoľkých subjektov o výmene určitého tovaru výhodou je, že zúčastnené subjekty majú nejakú istotu, že obchod uzatvoria obsahujú bežné kúpne zmluvy, rámcové obchody a ďalšie zmluvy za každú stranu vystupujú koordinátori obchodu zvláštnosťou je, že jednotlivé zmluvy si dohodnú partneri priamo medzi sebou

c, junktimové obchody

Využívajú sa vtedy, keď jedna z partnerských krajín má vysoké pohľadávky voči partnerskej krajine, a preto sa snaží obmedziť vývoz a zvýšiť dovoz.

Junktimové obchody sa zmluvne zabezpečujú junktimovými zmluvami.

d, recipročné obchody

vývoz určitého tovaru je povolený len protiodberom iného druhu tovaru

e, buy-back

Podstata je v tom, že pre odberateľa zabezpečuje strojové vybavenie, technológiu bez nároku na pohotovosť finančné zdroje. Dodávateľ strojov a zariadení súčasne so zmluvou o dodaní strojov uzatvára druhú zmluvu o odkúpení výrobkov vyrábaných na týchto strojoch. Takýmto spôsobom môže byť uhradená celá časť hodnoty dodávok.

f, reexport

Na reexporte sa zúčastňujú obyčajne objekty z 3 krajín:

- vyvážajúci subjekt
- reexportujúci subjekt
- odberateľský subjekt

Využíva sa na prekonávanie obchodnopolitických prekážok napr. pri uplatňovaní diskriminácie cieľ na tovar z určitej krajiny alebo na kompenzovanie vlastných vývozných dodávok tovaru do zahraničia.

formy:

priamy – tovar sa vyváža priamo z krajiny vývozcu do krajiny určenia bez toho, aby prekročil hranice štátu reexportéra

nepriamy – tovar sa nakúpi v krajine vývozcu A, importuje sa do krajiny reexportéra B a odtiaľ do krajiny odberateľa C

v oficiálnej podobe

v skrytej podobe

Ostatné druhy operácií v zahraničnom obchode

Inžiniering

konzultácie a poradenstvo

inžinieringové firmy – ich hlavnou náplňou je vypracovanie verejných súťaží – tendrov pre investorov

Výrobné podielníctvo

Predstavuje kapitálovú účasť na výrobe v zahraničí. Určité subjekty poskytnú úver na dlhý čas a sú ochotné odoberať produkciu ako platby za poskytnutú pôžičku.

Zušľacht'ovací styk

Je úprava určitého tovaru v zahraničí za odmenu.

a, aktívny zušľacht'ovací styk

b, pasívny zušľacht'ovací styk

V rámci zušľacht'ovacieho styku sú vzťahy medzi partnermi upravované **zmluvou o dielo**.

Switchové operácie

Sú formou zahraničnoobchodných operácií, prostredníctvom ktorých získavame určitý typ devíz. Podstata je v tom, že za nevymeniteľnú menu sa získava vymeniteľná. Zúčastnené

strany majú odlišnú motiváciu účasti. Napr. jeden chce kúpiť a nemá vhodnú devízu, druhý chce predať a nemá partnera, ktorý by vedel zaplatiť tvrdou menou. Switcher má prístup k niektorým typom devíz, použije ich a realizuje ich buď priamo alebo nepriamo (reexport). Switcher zaplatí dodávateľovi v inej mene ako inkasuje od konečného odberateľa.

Delenie podľa účelu a podľa zúčastnených strán:

- vývozné
- dovozné
- tovarové
- devízové
- aller-retour

ďalšie typy switchov znamenajú výmenu vymeniteľných mien za nevymeniteľné, nevymeniteľné sa vymieňajú za inú nevymeniteľnú menu a nakoniec sa táto nevymeniteľná mena vymení za vymeniteľnú

Swapové operácie

Ide o medzibankovú operáciu, v ktorej sa rieši prechodný nedostatok určitého typu devíz. Banka kupuje s okamžitým dodaním voľnú devízu, ktorú potrebuje na uskutočnenie úhrady do zahraničia za inú voľnú devízu, ktorú má v okamihu operácie v dostatočnom množstve. Ide o výmenu na istý čas, potom si tie isté devízy banky navzájom vrátia.

DEBT EQUITY – swap

Zvláštna swapová operácia, pomocou ktorej sa mobilizuje štátny úver. Zahraničné banky predávajú svoje pohľadávky v konvertibilných menách tým firmám, ktoré zamýšľajú investovať v dlžníckej krajine.

Deblokácie

Odpredaj alebo iná forma likvidácie našich pohľadávok v zahraničí.

Burzové obchody

Burza – miesto, na ktorom sa periodicky alebo trvale sústreďuje ponuka a dopyt po tovare hromadného charakteru. Burzový tovar nemusí byť fyzicky prítomný.

Delenie podľa toho, s akým tovarom sa na burze obchoduje:

finančné – obchodovanie najmä s CP (šeky, zmenky, obligácie, akcie konosamenty)

tovarové – obchodovanie s jedným alebo niekoľkými druhmi tovarov (káva, cukor, čaj, vlna, zemiaky, bavlna, kaučuk, korenie, pšenica, kukurica, mäso, kakao)

špeciálne – predávajú sa napr. lodné priestory (Londýn, New York, Rotterdam)

Na burzách sa obchoduje **nepriamo, prostredníctvom burzových maklérov a brokerov.**

Účastníci na burze:

spoločnosti, ktorých cenné papiere sú kótované

investori (kupujúci)

sprostredkovatelia (makléri)

Burzu riadi burzová správa, ktorá ju zastupuje navonok.

Na burze sa uskutočňujú:

termínované obchody

prolongačné obchody

prémiové obchody

dontové obchody

Aukcie

Špecifická forma trhu, na ktorom sa vo vopred stanovenom čase a na vopred určenom mieste sústreďuje ponuka a dopyt po konkrétnom fyzickom tovare.

Tovarové aukcie – kupujúci majú možnosť tovar si vopred fyzicky pozrieť

Aukčný predaj – postupuje sa od najnižšej vyvolanej ceny, ktorá sa postupne zvyšuje. Tovar sa predá tomu, kto ponúkne najvyššiu cenu.

Holandská aukcia – predaj začína vysokou vyvolávacou cenou, ktorá sa postupne znižuje, pričom tovar získa ten, kto prvý akceptuje práve vyhlásenú cenu.

Na aukciách sa predávajú tovary ako sú káva, vlna, kožušiny, dobytok, umelecké predmety.

Aukcie organizujú špecializované firmy, prístavné a mestské správy. Medzinárodné aukcie sa organizujú raz až štyrikrát ročne vo všetkých obchodných strediskách. Známe aukčné miesta vo svete Londýn, New York, Amsterdam, Petrohrad.

Licencie a know-how

Ide o obchod s priemyselnými právami, technickými a výrobnými poznatkami a skúsenosťami; obchod s nehmotným alebo neviditeľným tovarom. Vlastník týchto práv iným subjektom (nadobúdateľom licencie) povoľuje využívať tieto práva podľa podmienok stanovených v zmluve. Za používanie týchto práv nadobúdateľ licencie platí licenčné poplatky. Predmetom licenčných obchodov sú patenty, vynálezy, chránené vzory, ochranné známky. Firma pristupuje k predaju vtedy, ak ich sama nie je schopná zavádzať do praxe (pre nedostatok financií) alebo vlastný trh je nasýtený; v zahraničí existujú prekážky brániace priamemu predaju.

Delenie z hľadiska vplyvu na platobnú bilanciu krajiny:

aktívna licencia – v krajine poskytovateľa licencie vzniká devízový výdavok

pasívna licencia – pre tuzemskú krajinu vzniká devízový výdavok

Delenie na základe rozsahu nadobudnutých práv:

výlučný nadobúdateľ – jediný oprávnený užívateľ licencie na zmluvnom území

nevýlučná licencia – poskytuje právo využívania viacerým subjektom

sublicencia – nadobúdateľ so súhlasom poskytovateľa môže preniesť licenčné právo na tretí subjekt

Licenčné zmluvy sa uzatvárajú na obdobie **3-5 rokov**. Cena za poskytovanie licencie do zahraničia sa pohybuje **okolo 25 až 45% zo zisku dosiahnutého počas trvania licenčnej zmluvy**.

Verejná súťaž - TENDER

Pri nákupe strojov a dovoze investičných celkov, pri obstarávaní tovarov, služieb a verejných prác platených z verejných prostriedkov alebo z prostriedkov štátneho rozpočtu sú obstarávatelia povinní vypísať verejnú obchodnú súťaž. Verejná súťaž sa vyhlasuje v obchodnom vestníku Slovenskej republiky. Vypíšu sa podmienky súťaže, ponuky vrátane cien. Na týchto súťažiach sa môžu zúčastniť aj zahraničné subjekty.

A Dokumentárne platby

Platby súvisiace s inkasom alebo akreditívom sa nazývajú dokumentárne alebo zaistené platby. Všetky ostatné sú nedokumentárne, nezaistené alebo hladké platby. Ich realizáciou sa na rozdiel od platieb pri inkase alebo akreditíve nespájajú žiadne osobitné podmienky, ako je napr. predloženie istých dokumentov.

Špecifické výhody dokumentárneho inkasa a dokumentárneho akreditívu

Dokumentárny akreditív:

- môže sa použiť na poistenie platby v ktorejkoľvek krajine,
- dohodnutá suma musí byť k dispozícii v prvom štádiu
- pružnosť lehoty platby bez narušenia zabezpečenia,
- je vhodný ako prostriedok pri krátkodobom financovaní,
- rýchlosť a možnosť predávajúceho ponúknuť priaznivý rabat,
- výnimočne vysoký stupeň legálneho zabezpečenia po celom svete.

Dokumentárne inkaso:

- úhrada je spravidla rýchlejšie ako v prípade otvoreného účtu,
- predávajúce môže vyžaduje oficiálne potvrdenie o neplatení (protest),
- možnosť pružnosti pre predávajúceho, ako aj kupujúceho vyplýva z malého počtu formálnych požiadaviek,
- nízke náklady.

Dokumentárny akreditív

Dokumentárny akreditív sa vystavuje na žiadosť klienta a predstavuje písomný záväzok banky, že poskytne tretej osobe určité plnenie, ak budú do istého akreditívom predpísaného času splnené podmienky stanovené v akreditíve. Pre importéra je najvýhodnejšia situácia, keď platí až po prevzatí tovaru, a najmenej výhodná, ak platí vopred – ešte pred dodaním tovaru. Na rozdiel od platby vopred, pri ktorej všetky riziká nesie kupujúci, akreditív zabezpečuje obe strany. Importér však môže niesť náklady spojené s akreditívom, a preto táto podmienka je väčšinou bežná vtedy, ak pozícia predávajúceho na trhu je silnejšia, a teda predávajúci má možnosť vybrať si pre neho najbezpečnejšiu platobnú podmienku.

účastníci:

príkazca - žiada o vystavenie akreditívu (importér)

vystavujúca banka - banka otvárajúca akreditív (banka importéra)

avizujúca banka – banka ktorá oznamuje beneficiantovi otvorenie akreditívu (banka exportéra)

beneficiant – predávajúci alebo exportér, ktorý požaduje od importéra otvorenie akreditívu na zabezpečenie platby

viď obr. kniha ZOO str. 135

Význam dokumentárneho akreditívu

Hlavným cieľom dokumentárneho akreditívu je zabezpečiť:

predávajúcemu - zaplatenie tovaru, ak splní všetky podmienky predpísané akreditívom,

kupujúcemu – že výplata bude vykonaná až po splnení podmienok predpísaných akreditívom.

Podľa rozsahu právnej zodpovednosti banky voči beneficiantovi poznáme:

akreditív odvolateľný (banka má právo kedykoľvek zmeniť alebo anulovať akreditív – preto je zriedkavý),

akreditív neodvolateľný – ním sa otvárajúca banka neodvolateľne zaväzuje, že splní svoje záväzky, ak beneficiant splní podmienky akreditívu.

Delenie akreditívov z hľadiska použitia prostriedkov na ich otvorenie:

akreditív z vlastných zdrojov príkazcu

akreditív z úverových zdrojov - príkazca zabezpečí finančné prostriedky na krytie akreditívu formou úveru.

Spôsoby plnenia z akreditívu:

- platenie na videnie ide o akreditív vyplatiteľný okamžite pri predložení dokumentov a zmenka sa zdá byť zbytočná, ale je ju nutné predložiť, ak to požaduje akreditív. objavuje sa v anglo-americkej oblasti (vista akreditív, akreditív by payment, at sight akreditív)
- odložené platenie (by deferred payment) Ide v podstate o dodávateľský úver, v akreditíve je uvedené, že ak budú splnené podmienky, banka uskutoční úhradu 30,60,90 dní od faktúry, prezentácie dokladov, dátumu odoslania faktúry
- akceptácia banka preberie dokumenty od exportéra a nekredituje oprávneného finančným krytím, ale akceptuje zmenku
- negociácia teda odkúpenie zmienek a/alebo dokumentov vystavených beneficiantom podľa akreditívnych podmienok na banku v akreditíve
- zmiešaná platba kombinácia dvoch alebo viacerých skôr uvedených spôsobov
- nepotvrdený akreditív sú akreditívy vystavujúcej banky, ktoré druhá banka beneficiantovi len avizuje. Avizujúca banka nevstupuje do právneho záväzku
- potvrdený akreditív je akreditív neodvolateľný, ktorý druhá banka potvrdí beneficiantovi na základe príkazu vystavujúcej banky. Druhá banka je potom rovnako zodpovedná ako banka vystavujúca. Potvrdzujúca banka by mala svoj záväzok splniť aj v prípade, že vystavujúca banka nie je schopná svoj záväzok splniť.
- akreditív domicilovaný ak banka otvárajúca akreditív zmocní inú banku, aby na podklade akreditívu uskutočnila výplatu negociáciu alebo akceptáciu zmenky
- revolvingový akreditív je taký, ktorý po vyčerpaní nezaniká, ale automaticky sa obnovuje za podmienok, ktoré sú v ňom stanovené. Veľmi často sa používa pri viacnásobných dodávkach
- stand-by akreditív nahrádza bankovú záruku. Odlišuje sa tým, že beneficiantom nie je predávajúci, ale kupujúci a k jeho použitiu dochádza v prípade nedostatkov.
- remburzný akreditív je taký, pri ktorom sa neuskutočňuje hotovostné platenie, ale banka akceptuje zmenku na základe príkazu prikazujúcej banky, vystavenú na ňu beneficiantom.
- back-to-back akreditív je zvláštny druh akreditívu, ktorý sa niekedy používa pri financovaní nepriamych obchodov. Je obdobou prevoditeľného akreditívu, na rozdiel od neho však predstavuje dva samostatné akreditívy. Výhodou je, že prostredník ako beneficiant prvého akreditívu nemusí viazať vlastné finančné prostriedky pri žiadosti o otvorenie akreditívu v prospech pôvodného dodávateľa
- akreditív s červenou a zelenou doložkou sa vyskytuje hlavne pri obchodoch s Južnou Afrikou, Austráliou, Novým Zélandom pri transakciách týkajúcich sa predaja vlny. Ide vlastne o poskytnutie zálohy, ktorá má slúžiť na

financovanie prepravy, uskladnenie a balenie tovaru. Zálohu poskytuje banka v krajine beneficienta na základe zmocnenia banky otvárajúcej akreditív proti predloženiu skladového listu a poisťovacích dokladov.

U nás sa bankovým akreditívom zaoberá Obchodný zákonník v oddiely XX, vo svete je platná dohoda z Paríža z roku 1926 pod názvom **Jednotné zvyklosti a pravidlá pre dokumentárne akreditívy (JZP)**.

Dokumentárne inkaso

Predstavuje nakladanie bánk s dokumentmi podľa prijatých inštrukcií. Je jednou z hlavných foriem medzinárodného platobného styku pri operáciách v zahraničnom obchode. Zaplatenie alebo iné vzájomné plnenie je podmienkou k vydaniu dokladov na tovar. V prípade vývozu do zahraničia ide o vývozne (exportné) dokumentárne inkaso a pri dovoze zo zahraničia o tzv. dovozné (importné) dokumentárne inkaso.

Význam exportného dokumentárneho inkasa pre vývozcu spočíva v tom, že dispozícia s tovarom, pri zachovaní príslušných náležitostí, je zaistená až do vydania dispozičných dokumentov, resp. uvoľnenia tovaru.

Nevýhodou je, že prevzatie a zaplatenie tovaru nie je zabezpečené a odmietnutím dokumentov, či tovaru môžu vzniknúť značné výlohy (skladné, poisťné, poprípade aj predaj na verejnej dražbe).

Obchodní partneri v zahraničnom obchode (vývozca a dovozca) nesú veľké riziká. Importér v tom, že napriek vykonanej platbe nedostane tovar, prípadne dostane tovar, ktorý nezodpovedá uzavretej zmluve (napr. kvalitou). Exportér nemá istotu či mu importér za dodaný tovar riadne zaplatí. Z hľadiska importéra je najvýhodnejšia odložená platba, avšak pre exportéra je to platba ešte pred uskutočnením dodávky tovaru.

Dokumentárne inkaso spočíva na príkaze exportéra svojej banke, aby vydala importérovi určité dokumenty proti zaplateniu určitej peňažnej sumy, alebo proti inému plneniu.

Dokumenty, ktoré sa tu používajú:

Finančné

- zmenka
- bankový šek
- banková garancia

Obchodné:

- obchodná faktúra
- dopravné dokumenty
- dispozičné dokumenty
- rôzne certifikáty
- kontrolné a preberacie protokoly

Banka môže vydať dokumenty importérovi

- *oproti zaplateniu (D/P)* týmto instrumentom je zaistené, že predkladajúca banka vydá odberateľovi dokumenty iba oproti okamžitému zaplateniu v prospech účtu dodávateľa

- *oproti akceptácii (D/A)* týmto inštrumentom je zaistené, že predkladajúca banka vydá odberateľovi dokumenty iba oproti prijatiu zmenky, resp. vystaveniu vlastnej zmenky (zmenkový, dodávateľský úver)
- *za iných podmienok* čiastočné platenie a akcept zmenky, výmena za iné dokumenty pri protinákupoch...

Jednotné pravidlá pre inkasá (JPI) z roku 1995

Exportné dokumentárne inkaso predstavuje formu styku so zahraničím, pri ktorej je vydanie dokumentov a teda aj tovaru viazané zaplatením, akceptáciou zmenky alebo splnením iných podmienok.

Skladá sa z troch krokov:

- stanovenie inkasných podmienok
- inkasný príkaz a odoslanie dokumentov
- predloženie dokumentov a úhrada

Importné dokumentárne inkaso predstavuje nakladanie banky s dokumentmi na základe prijatých inštrukcií zahraničného príkazcu na účel zaplatenia, obstarania akceptu alebo vydania dokumentov na podklade iných podmienok.

Uvoľnenie dokumentov:

- *oproti zaplateniu (D/P)*
- *oproti akceptácii (D/A)*
- *oproti čiastočnej platby a akceptácii zmenky*
- *výmenou za iné dokumenty*
- *proti inému inkasnému úkonu (platobný prísluh)*

Elektronické inkasá a akreditívy sú asi to isté len v zjednodušenej elektronickej podobe. Právna úprava je uvedená.